

CENTRI ZA KONTINUIRANO OBRAZOVANJE ODRASLIH U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA¹

- KONCEPCIJA - NACRT

Uvod

Koncepcija razvoja centara za kontinuirano obrazovanje odraslih u srednjim stručnim školama je strateški dokument za osposobljavanje pet srednjih stručnih škola za delatnost kontinuiranog obrazovanja i učenja odraslih. Koncepcija predstavlja polaznu osnovu za transformaciju i modernizaciju škola u smislu:

- razvoja programa i modula obrazovanja, osposobljavanja i obuke odraslih,
- organizacionog prilagođavanje i materijalno-tehničko jačanje škole,
- osposobljavanje nastavnika i saradnika za nove uloge i funkcije
- povezivanja sa lokalnom zajednicom, tržištem rada i privredom sredine u kojoj škole, odnosno centri deluju i
- delovanje na tržištu obrazovanj, istraživanja i konsaltinga.

Osnovni cilj ovog koncepta i strategije njegove realizacije jeste da stvore okvirne uslove za osnivanje pet centara za kontinuirano obrazovanj odraslih u odabranim školama, osposobi ih da deluju na tržištu obrazovanja i razvoja radne snage, istražuju potrebe za znanjima, veštinama i radnim kompetencijama, kreiraju module i programe osposobljavanja i obuke i „isporučuju” ih krajnjim korisnicima na način koji je saglasan sa njihovim potrebama i mogućnostima učenja i standardima obrazovanja.

¹ Ovaj dokument je nastao u okviru Programa reforme srednjeg stručnog obrazovanja (CARDS) tokom 2004/05. Dokument je sačinjen na osnovu širih konsultacija sa stručnjacima Ministarstva prosvete i sporta, Nacionalne službe za zapošljavanje, srednjih stručnih škola, institucija za obrazovanje odraslih, privrednih asocijacija i nevladinih organizacija i domaćih i stranih eksperata za obrazovanje odraslih. Na izradi dokumenta neposredno su bili angažovani Prof. dr Miomir Despotović i Doc. dr Aleksandra Pejatović sa Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu.

Obrazovanje i učenje odraslih je, u prvom redu, povezano sa radnim životom, profesionalnim razvojem i karijerom i stalni dijalog sa poslodavcima, odnosno preduzećima i drugim korisnicima obrazovnih programa postaje krucijalni element celokupne delatnosti centara za kontinuirano obrazovanje odraslih.

U odnosu na centre preduzeća i njihove asocijacije su partneri u kreiranju adekvatnih programa, identifikovanju potreba i sredstava njihovog zadovoljenja. U odnosu na preduzeća i pojedince centri za kontinuirano obrazovanje imaju funkciju konsultovanja i savetovanja u procesu obrazovanja i osposobljavanja, individualnog profesionalnog razvoja, odnosno razvoja ljudskih resursa. Shodno tome, centri za kontinuirano obrazovanje kreiraju kurseve koji odgovaraju :

- potrebama participanata, njihovim mogućnostima i očekivanjima
- politici razvoj ljudskih resursa u preduzećima i
- zahtevima tržišta rada.

Osposobljavanje škola za delatnost obrazovanja odraslih, odnosno uvođenje novih sadržaja i programa rada i novih organizacionih formi nastave i učenja nalazi se u funkciji unapređenja kvaliteta i modernizacije rada škola, njihovog povezivanja sa tržištem rada, preduzećima i celokupnim lokalnim okruženjem.

Polaznu osnovu u izradi nacрта *Koncepcije* činili su: *Analize stanja u srednjem stručnom obrazovanju*², *Potrebe i mogućnosti obrazovanja odraslih u Srbiji*³, *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*⁴ i sledeća reform-ska dokumenata⁵:

- Okvir za strategiju razvoja stručnog obrazovanja u Srbiji,
- Strateški pravci u razvoju obrazovanja odraslih,
- Obrazovanje i profesionalni razvoj nastavnika, i
- Opšte osnove školskog programa⁶
- Koncepcija srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji.

² *Analiza stanja u srednjem stručnom obrazovanju*, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, Beograd, 2002.

³ *Potrebe i mogućnosti obrazovanja odraslih u Srbiji*, Nacionalna opservatorija Srbije, Nepublikovani materijal, Beograd, 20003.

⁴ *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, Službeni list, 62/03/.Beograd. 2003.

⁵ Dokumenta (izuzev Opštih osnova školskog programa) objavljeni su u knjizi *Kvalitetno obrazovanje za sve - put ka razvijenom društvu*, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, Beograd, 2002/.

⁶ *Opšte osnove školskog programa*, radni nacrt, Ministarstva prosvete i sporta Republike Srbije, Prosvetni pregled, Beograd, 2003.

Socijalno-ekonomske potrebe za kontinuiranim obrazovanjem i učenjem odraslih

Ekonomске promene. Sa početkom političke krize na prostoru Bivše Jugoslavije 90-ih godina u Srbiji je započeo i proces ekonomske stagnacije. Dugogodišnja izolacija i ratna razaranja doveli su srpsku privredu na ivicu haosa, tako da se u 2000. godini započete socijalno-ekonomske reforme odvijaju u vrlo nepovoljnim privrednim i političkim okvirima. Svi veliki proizvodni sistemi i kompleksi su propali ili se nalaze na ivici bankrota. Početkom 2000. godine Srbija je ušla u fazu tranzicionog (sporijeg) rasta ali još uvek nije dostigla nivo društvenog proizvoda i nivo proizvodnje iz 1998. godine, iako je ekonomski oporavak u periodu od 2000. do 2002. godine očigledan. Društveni bruto proizvod u 2000. godini manji je za oko 45% od nivoa na kome je bio 1989 godine.⁷ To znači da značajan procenat stanovništva Srbije živi u zoni siromaštva. Prema podacima za 2000 godinu 1/3 stanovništva Srbije živi sa prihodima manjim od 30\$ mesečno. U uslovima apsolutnog siromaštva, odnosno sa prihodima manjim od 20\$, živi 18% stanovništva.⁸ Prema podacima za 2003. prosečna zarada u Srbiji iznosila je 11.500 dinara⁹ (oko 160 €).

Proces uspostavljanja tržišne ekonomije započeo je krajem 90-ih kada je donet savezni Zakon o društvenom kapitalu¹⁰. Tokom 90-ih godina u Srbiji je promovisano nekoliko modela privatizacije¹¹ koji nisu imali značajniji efekat na restrukturiranje privrede, priliv stranog kapitala i intenziviranje produktivnosti i zapošljavanja. Vlasnička transformacije je veoma intenzivan i praktično se nalazi u završnoj fazi jer se u privatnom vlasništvu nalazi blizu 80% preduzeća. Istovremeno, konstantno se uvećava broja malih i srednjih preduzeća. U poslednje dve godine u Srbiji je izvršena liberalizacija spoljnotrgovinskog i deviznog poslovanja što je stranim kompanijama omogućilo bolji pristup srpskom tržištu. Međutim, strane kompanije još uvek oklevaju sa značajnijim ulaganjima u srpsku privredu, procenjujući da su nekomercijalni rizici investiranja još uvek vrlo visoki. Na kraju 2002. godine u Srbiji je bilo svega 539 preduzeća sa stranim kapitalom, što je manje od 1% od ukupnog broja.¹²

⁷ Strategija Svetske banke za pomoć u tranziciji, Izveštaj br.22090, jun 2001, str. 3.

⁸ Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, Ministarstvo za socijalnu zaštitu, Beograd, 2002.

⁹ Društveno ekonomska kretanja u 2003 godini, Republički zavod za statistiku, Saopštenje 22, Beograd, 2004. str. 28.

¹⁰ Zakon o društvenom kapitalu, Službeni list SFRJ, br. 84/89.

¹¹ Zakon o uslovima i postupku pretvaranja društvene svojine u druge oblike svojine, Službeni glasnik Republike Srbije, br.48/91; Izmene Zakon o uslovima i postupku pretvaranja društvene svojine u druge oblike svojine, Službeni glasnik Republike Srbije, br.48/94; Zakon o svojinskoj transformaciji, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 32/97.

¹² Osnovni podaci o društveno ekonomskim kretanjima 2002, Saopštenje br. 018, God. XLVI 04.02.2003.str.15.

Tehničko tehnološke promene. Srpsku privredu karakteriše nizak stepen inventivnosti i uvođenja tehnoloških novina, U tehničko-tehnološkom pogledu Srbija zaostaje za razvijenim evropskim zemljama između 20 i 35 godina. Njena privreda je tehnološki nezahtevna jer se oko 65% preduzeća bavi trgovinom i uslugama kao svojom osnovnom delatnošću.

Demografske promene. U demografskom pogledu Srbiju karakteriše dugotrajna, zakasnela i neujednačena demografska tranzicija. Centralna Srbija i Vojvodina ušle su u završnu fazu demografske tranzicije niskog mortaliteta i niskog fertiliteta 1961, a Kosovo i Metohija tek 1991. godine. U periodu od 1990. do 1997. došlo je do povećanja stope mortaliteta za 14%.¹³ Stopa ukupnog fertiliteta je od 1.53 u 1977. godini smanjena na 1,43 u 2000.¹⁴ Prema podacima iz 2002. godine Srbija ima 7.498.001 stanovnika. Stopa prirodnog priraštaja se drastično smanjuje dok se prosečno trajanje života produžava, što ima za posledicu konstantno uvećanje broja starijih od 60 godina u ukupnoj populaciji. Istovremeno broj dece i mladih se intenzivno smanjuje. Prema podacima iz 2002 godine učešće starijih od 60 godina u ukupnoj populaciji je preko 23.1%.¹⁵ Učešće dece školskog uzrasta (5-19 godina) u ukupnoj populaciji je 18%.¹⁶

Ukupna obrazovna struktura stanovništva Srbije, i pored izvesnih poboljšanja u odnosu na stanje iz 1991. godine je dalje nepovoljna. Prema podacima iz 2002. godine blizu 22% stanovništva starijeg od 15 godina ne poseduje potpuno osnovno obrazovanje. Skoro 24% stanovništva poseduje osnovno obrazovanje kao svoj obrazovni maksimum, što znači da se skoro 46% odraslog stanovništva nalazi na elementarnom obrazovnom nivou ili ispod njega. To znači da blizu 3 miliona ljudi starijih od 15 godina ne poseduje elementarne radne (pa i životne) veštine i kompetencije i ima minimumom šansi da uspešno traga, nađe, obavi i zadrži posao.

Promene na tržištu rada. U poslednjoj deceniji u Srbiji se ispoljava kontinuiran pad zaposlenost. Broj zaposlenih u 2002. iznosio je 1.845.916¹⁷ i skoro je za 30%. manje od broja zaposlenih u 1990. godini. Podaci iz 2003. godine pokazuju da u obrazovnoj strukturi zaposlenih dominiraju obrazovani i struč-

¹³ Saopštenje saveznog zavoda za statistiku „Stanovništvo i prirodno kretanje stanovništva SR Jugoslavije u 20. i na pragu 21. veka”, br. 035, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 12002, str.2.

¹⁴ Ibidem, str. 24.

¹⁵ Srbija u brojkama. Republički zavod za statistiku, Beograd, 2003. str.7.

¹⁶ Popis 2002, Pregled po naseljima, Republički zavod za statistiku Srbije, Beograd, str. 15. i Statistički godišnjak Srbije, Republički zavod za statistiku, Beograd, str.44.

¹⁷ Izvor: Nepublikovani podaci Republičkog zavoda za tržište rada.

ni radnici, ali da je učešće nestručnih u ukupnom broju zaposlenih još uvek visoko (21%)¹⁸.

Broj nezaposlenih se u Srbiji dramatično uvećava. U februaru 2002 bilo je 795.672 nezaposlena lica, da bi u februaru 2003. taj broj bio 938.190.¹⁹ U strukturi nezaposlenih dominantno mesto zauzimaju nekvalifikovani i polukvalifikovani radnici (39%) i radnici do 30 godine starosti (40%).²⁰

Sistem srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Prema podacima Ministarstva prosvete i sporta za 2003. u Srbiji ima 16²¹ škola za osnovno obrazovanje odraslih ali ih ne pohađaju odrasli, već uglavnom pre-rasli osnovci, odnosno adolescenti sa teškoćama u učenju. Iako u Srbiji ima nekoliko stotina hiljada nepismenih i skoro 2.5 miliona odraslih bez potpunog osnovnog obrazovanja,²² odrasli ne pohađaju ove škole, jer su im one organizaciono i programski neprilagođene, i sa stanovišta svakodnevnog života i zapošljavanja nefunkcionalne.

Mreža srednjih škola u Srbiji je veoma razgranata²³. Prema podacima iz 2001/2. školske godine u Srbiji je bilo 475 srednjih škola od čega 127 gimnazije i 349 srednjih stručnih škola. Sistem srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji je veoma ekstenzivan i ne odgovara njenim trenutnim društveno-ekonomskim potrebama. O tome svedoči i činjenica da su broj nezaposlenih i broj srednjih škola u Srbiji prilično saglasni, što znači da najviše srednjih škola ima u regionima gde je i najveći broj nezaposlenih. Kriva nezaposlenosti i kriva broja škola su skoro simetrične što sugerise da škole ne odgovaraju potrebama privrede i tržišta rada i da se svršeni učenici srednjih škola ne zapošljavaju već, pre svega, odlaze na biro za zapošljavanja.

Srednje škole su pre svega namenjene populaciji mladih i u programskom i organizacionom smislu su zatvorene za odrasle. Iako Zakon o srednjoj školi dozvoljava školama da se bave prekvalifikacijom, dokvalifikacijom, stručnim osposobljavanjem i specijalizacijom, zastareli programi i potpuno školski (tradicionalni) način organizacije rada su „zatvorili” školu za odrasle. Prema postojećim propisima škole ne realizuju nastavu (obuku, trening) za odrasle

¹⁸ Zaposleni prema stepenu stručne sprema 2003, Saopštenje ZP 12, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2003, str. 21.

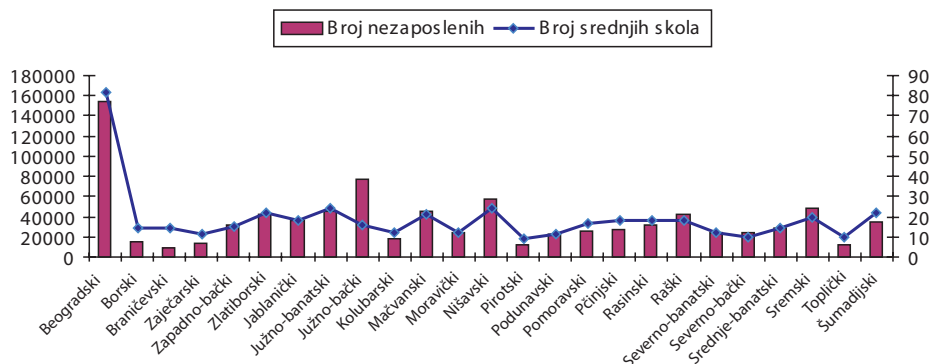
¹⁹ Mesečni statistički bilten, br. 6, Republički zavod za tržište rada, Beograd, 2003, str.12.

²⁰ Mesečni statistički bilten, br. 6, Republički zavod za tržište rada, Beograd, februar 2003, str. 14.

²¹ Statistika upisa u srednje škole 2002, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, Beograd, 2002. i podaci ministarstva prosvete

²² Videti prilog: Škole za osnovno obrazovanje odraslih - 2002. godine i broj nepismenih i broj lica bez potpunog osnovnog obrazovanja starijih od 10 godina po regionima.

²³ Videti prilog: Mreža srednjih stručnih škola u Srbiji - 2003.

Izvor: Nezaposleni prema okruzima 2002, Mesečni statistički bilten br.4, Republički zavod za tržište rada, Beograd, decembar 2002, i Statistika osnovnog i srednjeg obrazovanja 2001, ministarstvo prosvete i sporta, Beograd, 2002. str.129-135.

već samo organizuju polaganje ispita iz pojedinih predmeta što školu čini nepristupačnom i neatraktivnom za odrasle.

Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja²⁴ koji je donet u junu 2003 je značajan pokušaj „otvaranja” sistema srednjeg stručnog obrazovanja za odrasle jer predviđa mogućnost osnivanja posebnih srednjih škola za odrasle koje mogu da realizuju :

- prilagođene školske programe za odrasle
- posebne programe za odrasle
- programe stručnog osposobljavanja i obuke.

Današnju socijalno-ekonomsku situaciju u Srbiji karakterišu:

- nizak nivo tehničko-tehnološke i ekonomske razvijenosti (BDP od 990\$ po glavi stanovnika); intenzivna vlasnička transformacija – 80% preduzeća u privatnom vlasništvu;
- snažan trend ka seniorizaciji stanovništva (23% iznad 60 godina);
- ogromna nezaposlenost (938.000 nezaposlenih u februaru 2003. godine);
- nepovoljna obrazovna struktura ukupnog stanovništva starijeg od 15 godina (47% nestručnih);
- nepovoljna obrazovna struktura zaposlenog stanovništva (21% nestručnih);
- nepovoljna obrazovna i kvalifikaciona struktura nezaposlenog stanovništva (39% bez kvalifikacije i sa najnižim nivoima osposobljenosti);

²⁴ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Službeni list, 62/03/, Beograd, 2003.

- nedostatak adekvatnih resursa za poboljšanje obrazovne strukture stanovništva (devastiran sistema za obrazovanje odraslih i zatvoren sistem redovnog obrazovanja za odrasle).
- nepostojanje sistema za obrazovanje i učenje odraslih odnosno adekvatnih institucija i organizacija za kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje odraslih.

Strateška opredeljenja u reformi srednjeg stručnog obrazovanja i kontinuiranog obrazovanja odraslih

Prevazilaženje postojeće situacije u prvom redu podrazumeva inoviranje i reorganizaciju sistema obrazovanja, posebno sistema srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Ekonomski rast, veća produktivnost, prevazilaženje siromaštva pre svega podrazumevaju restruktuiranje ljudskog kapitala, i uvećanje njegove vrednosti (snabdevanje novim znanjima, veštinama i sistemom vrednosti, stavova i ponašanja). Obrazovanje je osnovni mehanizam socijalnog i ekonomskog oporavka Srbije i njenog uspešnog odgovora na izazove sa kojima se suočava. Ono se mora prepoznati kao osnovni instrument i mehanizam stimulisanja ekonomskog rasta, povećanja zaposlenosti i zapošljivosti, privrednog restruktuiranja i tehničko-tehnološkog razvoja. Zbog toga je neophodno redefinisati ciljeve, organizaciju i strukturu celokupnog sistema obrazovanja, zasnovati ga na konceptu doživotnog učenja i učiniti dostupnim svim kategorijama stanovništva. Mora se prevazići stanje u kojem su učenje i obrazovanje dostupni samo deci i mladoj generaciji i stvoriti legislativne, materijalno-finansijske i institucionalne pretpostavke za obrazovanje i učenje odraslih.

Polazeći od postojećeg stanja i realnih potreba osnovni strateški ciljevi reforme obrazovanja odraslih u Srbiji su:

- otvaranje redovnih škola za odrasle, odnosno njihovo programsko i organizaciono prilagođavanje potrebama odraslih i osposobljavanje da realizuju programe namenjene odraslima;
- revitalizacija postojeće mreže institucija i organizacija za obrazovanje i učenje odraslih (radnički, narodni i otvoreni univerziteti i centri za obrazovanje u preduzećima);
- osnivanje novih institucija i organizacija za obrazovanje odraslih kada za to postoje realne potrebe i mogućnosti;
- jačanje obrazovne funkcije preduzeća i razvoj mogućnosti za učenje na radnom mestu.

Reforma obrazovanja odraslih je integralni deo reforme obrazovanja u celini, posebno reforme stručnog obrazovanja. U tom kontekstu revitalizacija postojećih, a posebno stvaranje novih institucija za obrazovanje odraslih mora se ostvariti u sadejstvu i sinergiji sa opštim reformskim naporima za racionalizacijom postojeće i kreiranjem nove, društvenim potrebama prilagođene mreže srednjih stručnih škola. To znači da je u postojećim socijalno-ekonomskim okolnostima organizaciono i programsko prilagođavanje pojedinih srednjih škola za rad sa odraslima najbrži i najracionalniji način uspostavljanja novih institucija za obrazovanje odraslih i „otvaranja” sistema srednjeg stručnog obrazovanja prema odraslima.

Shodno postojećim potrebama i mogućnostima pet srednjih stručnih škola iz različitih područja rada i različitih okruga se osposobljava za realizaciju programa kontinuiranog obrazovanja odrasli. Termin osposobljavanje se koristi u smislu programskog i organizacionog inoviranja i prilagođavanja škole, njenog materijalno-tehničkog opremanja i osposobljavanja nastavnika i saradnika za kreiranje i realizaciju programa kontinuiranog obrazovanje odraslih.

Programsko i organizaciono prilagođavanje se ostvaruje kroz osnivanje *Centra za kontinuirano obrazovanje odraslih* kao posebne organizaciono-nastavne jedinice u odabranim školama.

Izbor škola koje se pripremaju i osposobljavaju za rad sa odraslima obavlja se na osnovu analize geografskih, demografskih i socijalno-ekonomskih uslova, posebno analize tržišta rada, postojeće mreže škola u pojedinim regionima, odnosno okruzima Srbije i analize resursa pojedinih škola. Prilikom odabira koristi se više kriterijuma i njihovih kombinacija. Međusobno umrežavanje pojedinačnih kriterijuma (matriks) dovodi do izbora adekvatnih škola, koje poseduju bitno različite kvalitete, koji čine i specifičnim i drugačijim polazne osnove u kojima se formiraju njihovi centri za kontinuirano obrazovanje.

Izboru škola koje se organizaciono i programski transformišu i osposobljavaju za rad sa odraslima, odnosno u kojima se osniva Centar za kontinuirano obrazovanje odraslih, obavlja se na osnovu sledećih kriterijuma:

- geografska lokacija škole;
- nivo privredne razvijenosti regiona (biraju se najveći industrijski centri u Srbiji);

- lociranost u gradovima i/ili oblastima gde je došlo do velikih privrednih redukcija koje imaju potrebe za makroprekvalifikacijama;
- lociranost u gradovima i/ili oblastima koje prednjače prema broju nezaposlenih;
- lociranost u oblastima u kojima je veoma izražena potreba za privrednim prestruktuiranjem;
- zahtevi tržišta rada za kratkotrajnim oblicima obrazovanja i stručnog usavršavanja;
- postojeća školska mreža i potreba za njenom racionalizacijom (bira se škole koje nemaju perspektivu razvoja, ali i škole koje raspolazu dobrim resursima - prostor, oprema, kadrovi itd);
- pripadnost nekim od područja rada koji su obuhvaćeni Programom reforme stručnog obrazovanja;
- multiprogramski profil škole;
- spremnost regionalnih i lokalnih zajednica da podrže transformaciju škole;
- spremnost škola da prihvate proces transformacije;
- prethodno iskustvo škola u radu sa odraslima.

Na osnovu ovih kriterijuma izabrane su škole u sledećim okruzima:

- Srednjobanatski - *Hemijsko prehrambena i tekstilna škola „Uroš Predić”, Zrenjanin,*
- Grad Beograd - *Tehnička škola, Novi Beograd,*
- Šumadijski - *Druga tehnička škola, Kragujevac,*
- Nišavski - *Građevinsko-tehnička škola „Neimar” Niš,*
- Borski - *Rudarsko-metalurška škola, Bor.*

Centri za kontinuirano obrazovanje u srednjim stručnim školama – profil i funkcije

Vizija

Centri za kontinuirano obrazovanje odraslih u srednjim stručnim školama su specijalizovane nastavno-organizacione jedinice za stručno obrazovanje, osposobljavanje i obuku odraslih, usmerene na ekonomski rast i razvoj regiona kroz brzo reagovanje na potrebe privrede i tržišta rada za mobilnom i

fleksibilnom radnom snagom i kvalitetno zadovoljavanje potreba za znanjima, veštinama i kompetencijama kako zaposlenih, tako i nezaposlenih.

Socijalno-ekonomska misija

Centri za kontinuirano obrazovanje odraslih teže da:

- povećaju stopu participacije odraslih u programima obrazovanja, obuke i osposobljavanja i doprinesu razvoju ljudskog kapitala;
- podrže socijalno-ekonomski rast i razvoj regiona i zemlje u celini i doprinesu integraciji zemlje u globalnu, posebno evropsku, ekonomiju;
- omoguće privredno restruktuiranje regiona i uvođenje novih tehnologija ;
- omoguće pojedincima zapošljivost, profesionalni razvoj i mobilnost, punu socijalnu participaciju i lično samoispunjenje;
- doprinesu oživotvorenju koncepta doživotnog učenja/obrazovanja, uspostavljanju ekonomije i društvene organizacije zasnovane na znanju.

Strateški ciljevi

U skladu sa tehničko-tehnološkim potrebama preduzeća, potrebama tržišta rada i pojedinaca, neposredni zadaci centara za kontinuirano obrazovanje odraslih su da:

- daju, održe i unaprede nivo kvalifikacija, odnosno stručnih znanja, veština i kompetencija odraslih ljudi;
- prate, procenjuju i ispituju regionalne potrebe tržišta rada za kompetencijama, zanimanjima, i korespondirajućim znanjima i veštinama i u skladu sa tim modifikuju postojeće i razvijaju nove programe i kurseve, odnosno module;
- prikupljaju, produkuju i šire informacije o potrebama za kompetencijama, znanjima, veštinama, programima i institucijama i mogućnostima obrazovanja, osposobljavanja i obuke u regionu;
- kao jedan od aktera kreiranja politike i strategije regionalnog razvoja prate i analiziraju posledice svoje delatnosti na regionalnom tržištu rada.

Strateški oslonci

Za dosezanje i ispunjenje socijalno-ekonomske misije i stratezijskih ciljeva centri za kontinuirano obrazovanje odraslih u oblikovanju svoje delatnost koriste dva osnovna strateška oslonca

Strateška i institucionalna integrisanost

Kao integralni deo sistema srednjeg stručnog obrazovanja škola, odnosno njen centar za kontinuirano obrazovanje svoju delatnost zasniva na:

- osnovu ukupne politike razvoja obrazovanja, pogotovu stručnog, koju donosi Ministarstvo prosvete i sporta;
- osnovu politike zapošljavanja i razvoja tržišta rada koju donosi Ministarstvo za rad i zapošljavanje u saradnji sa regionalnim ograncima Nacionalne službe za zapošljavanje
- saradnji sa socijalnim partnerima i interesnim grupama (unija poslodavaca, privredna komora, sindikati, lokalna zajednica, stručna udruženja);

Dostupnost i kvalitet

Programi i kursevi centara su realno dostupni participantima i za njih atraktivni jer u organizaciji i realizaciji uvažavaju:

- realne i perspektivne potrebe tržišta rada za znanjima i veštinama
- ličnu spremnost i želju participanta za učenjem;
- osobenosti i mogućnosti odraslih za učenje i sticanje znanja i veština.

Odrasli imaju, kako formalno-pravnu, tako i realnu mogućnost da stiču obrazovanje, osposobljavaju se i obučavaju kroz oblike i programe centara za kontinuirano obrazovanje odraslih, što rezultira odgovarajućim diplomama i sertifikatima. Kontinuirani razvoj i adekvatan kvalitet rada Centri obezbeđuju kroz realizaciju akreditovanih, odnosno sertifikatnih programa osposobljavanja i obuke što znači kroz realizaciju programa (modula) koji se:

- zasnivaju na realnim potrebama preduzeća, odnosno tržišta rada;
- strukiktuirju u skladu sa adekvatnom metodologijom i procedura-
- ma;
- zasnivaju na dobrom upravljanju i odgovarajućim (kvalitetnim) resursima (izvode ih osposobljeni nastavnici i instruktori);

- izvode u odgovarajućim fizičko-tehničkim i u skladu sa odgovarajućim organizacionim i didaktičkim uslovima;
- podvrgavaju kontinuiranom praćenju i evaluaciji.

Osnovni principi organizacije i delovanja centara za kontinuirano obrazovanje odraslih

Centri za kontinuirano obrazovanje odraslih deluju na osnovu normativa i standarda za rad škola i pravila i principa koji služe za efikasno postizanje definisanih ciljeva i zadataka, uspostavljanje adekvatne programske orijentacije, organizacione strukture, metodologije i organizacije rada.

Centri za kontinuirano obrazovanje odraslih su:

- organizaciono-nastavne jedinice škole čiji su programi dostupni osobama starijim od 18 godina, a koje ispunjavaju ulazne zahteve za pojedine vrste programa;
- otvorene i fleksibilne organizacione jedinice koje obezbeđuju mogućnost osobama sa različitim prethodnim iskustvom i nivoom obrazovanja da stiču i unapređuju znanja i veštine potrebne za rad ili dalje obrazovanje i učenje;
- sredina za učenje koja ohrabruje učenje odraslih i koja je prilagođena odraslim ljudima, njihovim razvojnim potrebama, mogućnostima i osobenostima učenja, što u prvom redu podrazumeva fleksibilnost u organizaciji i realizaciji programa (adekvatnost vremena, mesta, prostora i opreme za učenje) i osposobljenost nastavnika i instruktora za rad sa odraslima (primena adekvatnih strategija, metoda i tehnika učenja i poučavanja);
- multiprogramske organizacije za stručno obrazovanje, osposobljavanje, obuku, savetovanje i profesionalni razvoj odraslih koje su kao takve integralni deo celovitog sistema stručnog obrazovanja;
- organizacije čija delatnost počiva na saradnji i parnterstvu sa različitim socijalnim partnerima (nacionalnim, regionalnim i lokalnim vlastima, poslodavcima i njihovim asocijacijama, sindikatima) i različitim interesnim grupama i organizacijama (preduzećima, komorama, službama za zapošljavanje, stručnim, naučno-istraživačkim organizacijama, drugim obrazovnim institucijama i pojedincima);
- organizacija čiji su programi (moduli) produkt procene i ispitivanja realnih potreba za kompetencijama, znanjima i veštinama lokalne

zajednice, regiona i zemlje u celini i koji su odgovor na potrebe tržišta rada za adekvatnom radnom snagom u različitim područjima rada, odnosno zanimanjima i nivoima kvalifikacija i kompetencija;

- organizacija čiji su programi usmereni na ishode obrazovanja i učenja (definisana znanja, veštine, stavove) i radne kompetencije koje omogućuju zapošljavanje, obavljanje posla, profesionalnu mobilnost i sazrevanje.

Ciljne grupe

Neposredni povod za osnivanje centara za kontinuirano obrazovanje odraslih u srednjim stručnim školama je urgentna potreba da se unapredi postojeća obrazovna struktura prevaziđe teška socijalno-ekonomska situacija oličena u niskoj stopi privrednog rasta, niskom stepenu i obimu tehničko-tehnoloških promena, spremnosti i sposobnosti privrede za uvođenje novih proizvoda i tehnologija, konstantnom padu zaposlenosti i drastičnom rastu nezaposlenosti. Međutim, potrebu za osnivanjem centara za odrasle snažno podupiru i krupne promene u obrascima rada i zapošljavanja čije su osnovne manifestacije:

- jačanje i rast uslužnog sektora u ukupnoj privrednoj strukturi;²⁵
- dinamičan razvoj preduzetništva i rast malih i srednjih preduzeća čije su osnovne karakteristike diverzitet i fleksibilnost;²⁶
- sve veća profesionalna mobilnost i verovatnoća promene zanimanja i posla tokom života;
- povećanje značaja generativnih sposobnosti i ključnih veština u radu, zapošljavanju i daljem obrazovanju i učenju (kritičko mišljenje, logičko rezonovanje, autonomno moralno suđenje, interpersonalne i komunikacione veštine, posebno informatika i strani jezici);
- promene u konceptu zapošljavanja - od stalne zaposlenosti ka zapošljivosti i fleksibilnim oblicima zapošljavanja (povremena zaposlenost, delimično zapošljavanje, honorarni rad, projektno zapošljavanje i sl).

Shodno tome, strateški ciljevi obrazovanja odraslih u Srbiji prevazilaze neposredne povode i okvire nezaposlenosti i odnose se i na jačanje privredne konkurentnosti i pozicije srpske privrede na međunarodnom tržištu rada

²⁵ Videti: Izveštaj o razvoju politike obrazovanja, obučavanja i zapošljavanja u Srbiji za 2002. godinu, Nacionalna opservatorija Srbije, Beograd, 2002; Potrebe i mogućnosti obrazovanja odraslih u Srbiji, Nacionalna opservatorija Srbije, Beograd, 2003.

²⁶ Isti izvor.

i međunarodnoj ekonomskoj utakmici. Zbog toga se centri za kontinuirano obrazovanje odraslih sa podjednakom pažnjom odnose prema nezaposlenima i zaposlenima. Svojim programima centri za kontinuirano obrazovanje odraslih se obraćaju nezaposlenima bez kvalifikacija, stručnih znanja i veština i radnog iskustva, ali isto tako i zaposlenima sa neadekvatnim i nedovoljnim kompetencija, znanjima i veštinama, a posebno onima kod kojih su kompetencije znanja i veštine tesno povezane sa njihovom radnom pozicijom u kompanijskoj hijerarhiji (poslodavci, menadžeri, oni sa visokim administrativnim pozicijama, eksperti, stručnjaci različitog profila, inženjersko-tehnički kadrovi, mladi visoko obrazovani ljudi na početku karijere i profesionalnog razvoja i sl).

Delatnost centara za kontinuirano obrazovanje

Centri za kontinuirano obrazovanje odraslih stvaraju realnu mogućnost za učenje odraslih sa različitim profesionalnim i obrazovnim biografijama, sposobnostima i potrebama i kao takvi imaju fleksibilnu i otvorenu upisnu politiku. Shodno tome centri za kontinuirano obrazovanje odraslih su programski otvorene i potrebama privrede i tržišta rada prilagođene organizacione jedinice škole čija je osnovna delatnost:

a) razvoj i realizacija

- redovnih programa stručnog obrazovanja koji vode ka sticanju zanimanja odnosno kvalifikacije, kroz redovnu ili instruktivno-konsultativnu nastavu ili njihovu kombinaciju;
- kratkotrajnih sertifikovanih programa stručnog osposobljavanja, obuke i usavršavanja (inicijalnog obrazovanja, prekvalifikacija, dokvalifikacija i osvežavanje znanja) odnosno obuke za nezaposlene;
- programa kontinuiranog stručnog usavršavanja za zaposlene;
- programa poslesrednjeg stručnog obrazovanja;
- programa neformalnog obrazovanja i učenja specifične namene;

b) akreditacija prethodnog učenja;

c) informisanje, savetovanje i vođenje u izboru programa obuke, osposobljavanja i karijerno vođenje obrazovanja u skladu sa individualnim preferencijama, potrebama lokalne zajednice i tržišta rada, koji se ostvaruju u tesnoj saradnji sa Nacionalnom agencijom za zapošljavanje, odnosno njenim regionalnim i lokalnim biroima;

d) konsalting - specifične usluge preduzećima za razvoj ljudskih resursa, analiza potreba za znanjima i veštinama i analiza za potreba za obukom i osposobljavanjem, konsalting za razvoj planova ljudskih resursa i sl.

Programi obrazovanja u centrima za kontinuirano obrazovanje odraslih - teorijsko metodološka osnova

Polaznu teorijsko-metodološku osnovu razvoja programa i modula u centrima za kontinuirano obrazovanje čini koncept modularizacija razvijen u *Koncepciji srednjeg stručnog obrazovanja*²⁷.

Shodno Koncepciji srednjeg stručnog obrazovanja i stručno obrazovanje odraslih se odvija na osnovu programa koje donosi svaka škola, odnosno njen Centar za kontinuirano obrazovanje odraslih. Program je strukturalni okvir za organizaciju i realizaciju obrazovanja koji definiše:

- ciljeve, ishode i sadržaje obrazovanja;
- procese i aktivnosti njihovog postignuća i realizacije (organizacione oblike, strategije, modele i metode, nastave i učenja) i
- načine i kriterijume vrednovanja postignuća.

Shodno osnovnoj i širokoj programskoj orijentaciji centri za kontinuirano obrazovanje odraslih razvijaju programe usmerene na ishode i programe usmerene na formiranje i razvoj radnih kompetencije.

Ishodi su jasno i nedvosmisleno definisane kompetencije, znanja, veštine, potencijali, stavovi i vrednosti koji se postižu nakon određenog programa, odnosno procesa obrazovanja i učenja.

Kompetencije su sposobnosti da se uspešno (prema određenom standardu) obavi određeni posao, specifična uloga u zanimanju ili funkcija i radni zadatak u radnom procesu. Oba pristupa polaze od pretpostavke da adekvatna nastava, vreme i uslovi učenja uvek dovode do uspeha u učenju.

Ishodi obrazovanja i učenja i radne kompetencije čine osnovu za planiranje, organizaciju i realizaciju stručnog obrazovanja, osposobljavanja i obuke odraslih, evaluaciju njihovih postignuća i celokupnog procesa obrazovanja i učenja. Jasno definisani ishodi i radne kompetencije podstiču nastavnike i odrasle učenike da dele odgovornost za uspeh u učenju obezbeđujući i jednim i drugima jasnu sliku o tome šta mogu da očekuju po završetku određenog programa odnosno procesa obrazovanja i učenja.

²⁷ Grupa autora, *Koncepcija srednjeg stručnog obrazovanja* – nacrt, Ministarstvo prosvete i sporta, Beograd, 2004.

Ishodi i kompetencije se definišu i poznati su i nastavnicima i učenicima pre početka procesa obrazovanja i učenja.

To znači da institucija u kojoj se programi zasnivaju na ishodima i kompetencijama mora da:

- identifikuje ishode i kompetencije određenog programa, eksplicira ih i učini potpuno javnim i poznatim svim zainteresovanim;
- elaborira načine organizacije nastave i učenja kroz koje se ishodi i kompetencije dosežu.

Specifikacija ishoda i kompetencija

Specifikacija ishoda, odnosno radnih kompetencija se odvija na osnovu jasno definisane procedure i metodologije rada. Različiti učesnici mogu biti uključeni u specifikaciju ishoda:

- nastavnici i instruktori iz srednjih stručnih škola;
- univerzitetski nastavnici i eksperti iz naučno-istraživačkih institucija;
- praktičari, stručnjaci u određenom zanimanju;
- predstavnici poslodavaca, sindikata i odraslih učenika.

Modularizacija u stručnom obrazovanju odraslih – metodološki pristup

Programi srednjeg stručnog obrazovanja se organizuju i realizuju kao međuzavisna kombinacija predmeta, modula, profesionalne prakse i rada. Opšteobrazovni deo srednjeg stručnog obrazovanja ostvaruje se u skladu sa načelima i pravilima koje preporučuju Opšte osnove školskog programa²⁸. Stručno obrazovanje, osposobljavanje i obuka odraslih, kao segment stručnog obrazovanja, realizuje se kroz module kao osnovne programske i organizacione jedinice.

Razlozi za modularizaciju u srednjem stručnom obrazovanju uopšte a posebno u stručnom obrazovanju odraslih su brojni i raznovrsni. Modularizacija u prvom redu omogućuje:

- veću fleksibilnost u planiranju i organizaciji obrazovanja;
- veću ekonomsku efikasnost obrazovanja;

²⁸ Opšte osnove školskog programa, radni nacrt, Ministarstvo prosvete i sporta, Prosvetni pregled, Beograd, 2003.

- bolju prilagođenost potrebama tržišta rada i konkretnih radnih sredina i poslova;
- bolju vertikalnu i horizontalnu prohodnost;
- adekvatniji način za premošćavanje jaza između školskih (akademskih) kvalifikacija i iskustvom stečenih kompetencija i znanja;
- veću prilagođenost individualnim potrebama i mogućnostima učenja;
- stvarni izbor vlastitog tempa i puta učenja i sticanja kvalifikacija i profesionalnih kompetencija;
- kontinuirano obrazovanje i mogućnost diskontinuiranog sticanja kvalifikacija i radne osposobljenosti.

Moduli su specifični i posebni segmenti učenja koji vode do postignuća definisanih ishoda učenja ili radnih kompetencija.. To su jedinice ili paketi učenja koji vode do stručnih kompetencija, radne osposobljenosti i kvalifikacija, odnosno skup funkcionalno povezanih znanja, veštine i sposobnosti (radne kompetencije) neophodnih za obavljanje određenog posla/zadatka. Moduli mogu biti samostalni ili deo širih programskih, odnosno organizacionih celina.

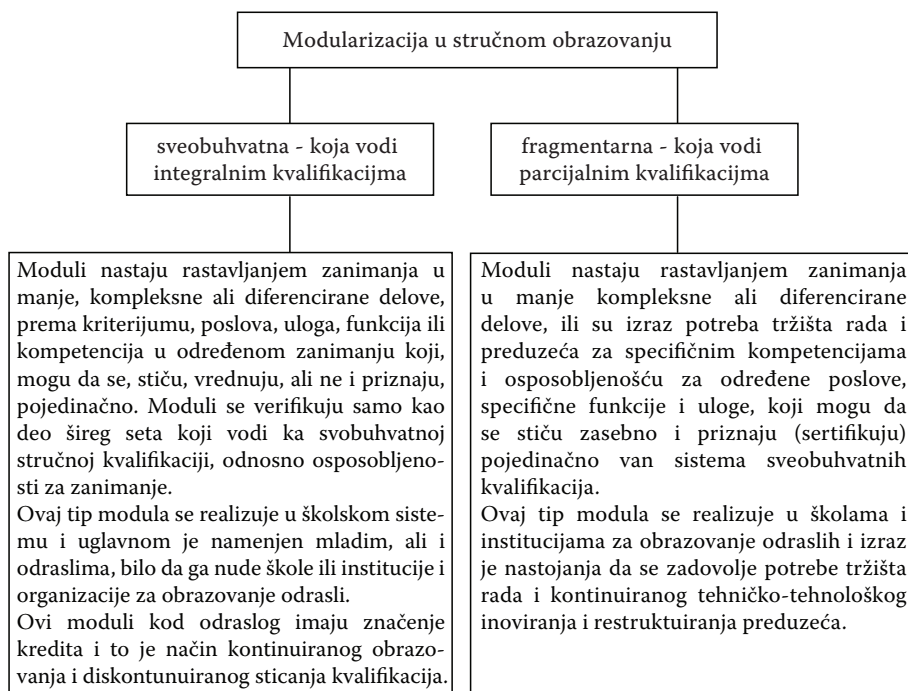
Koncept zanimanja, odnosno kvalifikacija je referentni okvir za modularizaciju, a precizan opis zanimanja osnova za kreiranje modula. U sistemu obrazovanja zanimanja su predstavljena kao klasteri modula - skup funkcionalnih i organizaciono povezanih paketa, odnosno jedinica učenja. Isti moduli mogu biti deo različitih klastera zanimanja, što je način da se obezbedi horizontalna i vertikalna prohodnost u sistemu obrazovanja.

U sistemu stručnog obrazovanja postoje dva ravnopravna koncepta modularizacije i dve metodologije kreiranja modula:

- sveobuhvatna modularizacija - koja vodi integralnim kvalifikacijama, odnosno osposobljenosti za određeno zanimanje (moduli zasnovani na ishodima)
- fragmentarna modularizacija koja vodi ka parcijalnim kvalifikacijama i osposobljenosti za pojedine poslove i funkcije u radu i zanimanju (moduli zasnovani na kompetencijama).

Programska orijentacija centara za kontinuirano obrazovanje odraslih

Polazeći od prethodno definisane delatnosti i osnove metodološke orijentacije u kreiranju programa, odnosno modula centri za kontinuirano obrazovanje odraslih nude tri vrste programa, odnosno modula, bilo da ih razvijaju samostalno ili u saradnji sa drugim obrazovnim institucijama ili preduzećima:

- sveobuhvatne module, odnosno programe za sticanje kvalifikacija u određenom zanimanju bilo kroz redovnu ili instruktivno-konsultativnu nastavu ili njihovu kombinaciju u trogodišnjem i dvogodišnjem (srednje stručno obrazovanje i zanatsko obrazovanje) trajanju;
- fragmentarne module za sticanje radnih kompetencija, odnosno obavljanje određenih funkcija, zadataka ili poslova u zanimanju, odnosno rad na konkretnom radnom mestu u trajanju do jedne godine;
- module za sticanje ključnih kompetencija, odnosno (generičkih) znanja i veština. ključnih kao način za postizanje radne fleksibilnosti, adaptibilnosti, profesionalne mobilnosti i povezivanja formal-

nog i neformalnog obrazovanja i učenja. Ključne kompetencije su dopuna osnovnim stručnim znanjima i vještinama i imaju dve dimenzije:

- socijalno-radna - razumevanje socijalnog i radnog okruženja, veština zapošljavanja, spremnost za saradnju, adekvatnu komunikaciju uključujući i komunikaciju na stranim jezicima i komunikaciju kroz različite informacione sisteme i medije;
- kognitivno-afektivna - sposobnost za analizu, konceptualizaciju, kritičko mišljenje, moralno suđenje i kontinuirano učenje;
- personalno vrednosna – razumevanje sopstvenih potencijala, mogućnosti i potreba.

Sveobuhvatni moduli (Pick-up programi)	Fragmentarni moduli	Moduli ključnih kompetencija
Moduli koji se realizuju u redovnom školskom sistemu i koji vode do kvalifikacije u određenom zanimanju (programi stručnog obrazovanja odraslih u trajanju do tri godine, programi zanatskog obrazovanja, programi poslesrednjeg obrazovanja). Namenjeni su prvenstveno mladim ljudima od 18 do 30 godina, kako zaposlenim, tako i nezaposlenim, koji su zbog različitih individualnih i socijalnih razloga napustili redovni sistem obrazovanja i koji žele da kompletiraju svoje srednje stručno obrazovanje i steknu kvalifikaciju u određenom zanimanju. Ovu vrstu modula centri realizuju u područjima rada za koje imaju uslove i resurse.	Kratkotrajni oblici obuke i osposobljavanja, koji su odgovor na potrebe tržišta rada ili specifične potrebe preduzeća i pojedinaca. To su paketi učenja usmereni na formiranje pojedinih radnih kompetencija (kondenzovani oblici zanimanja i radnih funkcija) koji se organizuju za potrebe tržišta rada ili konkretnog poslodavca (custom designed). Moduli (kursevi) se završavaju sertifikatom o osposobljenosti za obavljanje određenih poslova i zadataka. Sertifikate izdaje Ministarstvo prosvete i sporta i prepoznatljivi su na tržištu rada Srbije. Namenjeni su pre svega nezaposlenima, odnosno konkretnim poslodavcima i tržištu rada.	Kratkotrajni oblici obuke i učenja usmerni ka unapređivanju radne efikasnosti, fleksibilnosti, zapošljavanja, zapošljivosti i ličnom samoispunjenju. <i>Informaciono komunikacione veštine:</i> 1. Strani jezici 2. Kompjutersko obrazovanje <i>Veštine mišljenja</i> 1. Kritičko mišljenje i suđenje 2. Rešavanje problema i 3. Donošenje odluka <i>Interpersonalne veštine</i> 1. Timski rad 2. Empatijske veštine i veštine nje konflikata 3. Veštine samoorganizovanja i upravljanja. <i>Veštine personalnog upravljanja</i> 1. Rukovođenje 2. Razvijanje i osiguranje kvaliteta 3. Motivisanje 4. Prezentovanje 5. Sposobnosti učenja. <i>Veštine samozapošljavanja</i> 1. aktivno traženje posla 2. planiranje i vođenje sopstvene karijere 3. otpočinjanje sopstvenog biznisa <i>Programi ličnog samoispunjenja i razvoja</i>

Politika implementacije

Održivost i razvoj centara za kontinuirano obrazovanje odraslih je uslovljena

- postojećim zakonskim rešenjima i realnom podrškom Ministarstva prosvete i sporta u oblasti obrazovanja odraslih;
- resursima škole (programskim, materijalno-tehničkim i ljudskim);
- potrebama lokalne zajednice, odnosno regiona za odgovarajućim znanjima i veštinama, odnosno profilima;
- zainteresovanosti odraslih pojedinaca za programe i module koje centri nude.

Centri za kontinuirano obrazovanje i obrazovanje odraslih će započeti svoju delatnost na obrazovanju odraslih u okviru i na osnovu postojećih zakonskih rešenja i mogućnosti, što znači da će organizovati one oblike obrazovanja i osposobljavanja odraslih kao što su:

- prekvalifikacija,
- dokvalifikacija, stručno osposobljavanje i
- vanredno školovanje u okviru kvota koje im za svaku od ovih delatnosti odobri Ministarstvo prosvete i sporta. Limitirajući faktor za ovu vrstu delatnosti je realna (ne)zainteresovanost pojedinaca i preduzeća koja proizilazi u prvom redu iz njihove zastarele programske orijentacije i strukture, neutemeljenosti na realnim obrazovnim potrebama i tradicionalne organizacije rada.

Drugi i osnovni pravac delovanja centara je razvoj kratkotrajnih programa osposobljavanja i obuke, odnosno modula za nezaposlene i programa/modula za kontinuirano stručno usavršavanje zaposlenih (fragmentarni moduli i moduli ključnih kvalifikacija).

Programska orijentacija Centara za kontinuirano obrazovanje odraslih u ove dve vrste programa zasniva se u prvom redu na analizi potreba za znanjima i veštinama lokalne sredine, odnosno regiona. Razume se da je početna programska orijentacija Centra za kontinuirano obrazovanje odraslih limitirana početnom ili zatečenim stanjem materijalnih i ljudskih resursa (nastavnici i saradnici koji rade u školi, odnosno centru). To znači da početna programska orijentacija Centara proizilazi i zasniva se na programskoj orijentaciji škole kojoj Centar pripada, odnosno da Centar počinje svoj rad sa razvojem i realizacijom kratkotrajnih oblika osposobljavanja i obuke/modula u područjima rada i obrazovanja za čiju realizaciju raspolaže neophodnim

ljudskim i materijalno-tehničkim resursima uključujući i programe ključnih kompetencija koje prvenstveno razvijaju nastavnici opšteobrazovnih predmeta.

Ova orijentacija u radu i razvoju je put ka obezbeđenju održivosti centara, odnosno obezbeđenju stabilnih i višestrukih izvora finansiranja.

Finansiranje centara za kontinuirano obrazovanje odraslih

Shodno politici decentralizacije u području obrazovanja, potrebi usklađivanja obrazovanja sa privredom i tržištem rada i razlika u nivou razvijenosti pojedinih područja i privrednih grana, centri za kontinuirano obrazovanje će se finansirati na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou kao i iz međunarodnih donacija i programa.

To znači da se centri za kontinuirano obrazovanje odraslih finansiraju iz:

- Republičkog budžeta
- lokalnih budžeta (okruga i opštine) i
- prihoda koje ostvare kroz vlastitu delatnost.

Finansiranje centara za kontinuirano obrazovanje na nacionalnom nivou obezbeđuje se iz više izvora.

Ministarstvo prosvete i sporta učestvuje u finansiranju centara kroz:

- kroz pokriće kapitalnih troškova škole odnosno centra (zgrade, oprema i druge nepokretnosti) i
- obezbeđenje dela plata zaposlenih za osnovnu delatnost (realizaciju programa prekvalifikacije, dokvalifikacije i stručnog osposobljavanja i vanrednog školovanja, odnosno kroz broj časova instruktivno-konsultativnu nastave koji ulazi u normu rada nastavnika i posebnim plaćanjem časova koji su iznad propisane norme) i.

Ministarstva za rad i zapošljavanje finansira kratkotrajne programe osposobljavanja i obuke bilo da ona koji predstavljaju doprinos aktivnoj politici zapošljavanja ili direktno utiču na smanjenje nezaposlenosti:

- programi samozapošljavanja i aktivnog traženja posla
- programi prekvalifikacije, dokvalifikacije, stručnog usavršavanja i osvežavanja znanja,
- programe sticanja posebnih znanja i veština (informatičko obrazovanje i učenje stranih jezika),

- programe obuke na radnom mestu
- usluge savetovanja i vođenja u izboru programa i traženju posla.

Isti programi se podržavaju na lokalnom i regionalnom nivou kroz različite fondove za podsticanje lokalnog razvoja, odnosno fondove za razvoj ljudskih resursa. Osnovni limitirajući faktor u korišćenju ovih fondova je njihova ne usmerenost na obrazovanje odraslih i, pre svega, nedovoljna transparentnost

Najveći deo finansijskih sredstava centri obezbeđuje prodajom programa i usluga na tržištu zainteresovanim preduzećima i pojedincima.

U cilju obezbeđenja potrebnih sredstava i osiguranja održivosti centara neophodno je da škole, odnosno njihovi centri za kontinuirano obrazovanje imaju adekvatnu finansijsku autonomiju. Za razvoj autonomija u planiranju, sticanju i raspodeli sredstava urgentno je u ovom momentu izmeniti:

- propoise koji ograničavaju delatnost škola u području obrazovanja odraslih i dodatne zarade zaposlenih značajno ograničavaju i
- ne selektivnu poresku politiku i enormna poreska opterećenja na dodatni dopunski rad (porez na promet, sva poreska opterećenja na dodatni rad koja iznose i do 79%).

U drugoj godini rada centri će nastaviti sa razvojem kratkotrajnih programa osposobljavanja, obuke i usavršavanja šireći postepeno svoju programsku orijetaciju i ponudu, ali će započeti implementaciju redovnih programa stručnog obrazovanja koji vode ka sticanju zanimanja odnosno kvalifikacije, kroz redovnu ili instruktivno konsultativnu nastavu ili njihovu kombinaciju, a koji su pre svega namenjeni populaciji mladih od 17 do 30 godina i programa poslesrednjeg stručnog obrazovanja u dvogodišnjem trajanju i zanatskog obrazovanja.

U drugoj godini rada centri će, takođe, razviti procedure za akreditaciju prethodnog učenja kao i strukture i procedure za konsalting, informisanje, savetovanje i vođenje u izboru programa obuke, osposobljavanja i karijernog vođenje, u skladu sa individualnim preferencijama, potrebama lokalne zajednice i tržišta rada, koji se ostvaruju u tesnoj vezi sa Nacionalnom agencijom za zapošljavanje, odnosno njenim regionalnim i lokalnim biroima i drugim socijalnim partnerima i interesnim grupama.